

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม พลเมืองราวร้อยละ 70 ประกอบอาชีพทางการเกษตร การเกษตรจึงมีบทบาทที่สำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศและชีวิตประจำวันของคนในชนบท ประเทศจะพัฒนาได้จะต้องอาศัยการพัฒนาการเกษตรเป็นสำคัญ การพัฒนาการเกษตรจึงสามารถที่จะทำได้หลายวิธีการ การส่งเสริมการเผยแพร่การเพิ่มพูนผลผลิตในเรือกสวนไร่นาจึงเป็นวิธีการที่สำคัญอย่างหนึ่ง ที่จะช่วยให้ชาวชนบทมีอาหารบริโภคอย่างพอเพียง และมีรายได้เพิ่มจากการขายผลผลิตที่เหลือจากการบริโภค จึงเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยยกระดับคุณภาพของชีวิตให้ดีขึ้น

นมและผลิตภัณฑ์นมเป็นอาหารที่มีความสำคัญต่อคุณภาพของชีวิต เพราะเป็นแหล่งของอาหารโปรตีนและแร่ธาตุต่าง ๆ มากมายที่จำเป็นต่อร่างกาย การเลี้ยงโคนมในประเทศไทย ได้เริ่มมีการส่งเสริมอย่างจริงจังเมื่อปีพ.ศ. 2504 ได้มีการจัดตั้งโครงการ ส่งเสริมการเลี้ยงโคนมขึ้นที่อำเภอววกเหล็ก จังหวัดสระบุรี ภายใต้ความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลเดนมาร์ก โดยรัฐบาลเดนมาร์กให้ความช่วยเหลือทางด้านเทคโนโลยีและพันธุ์โคนม ตลอดจนอบรมเจ้าหน้าที่ให้มีความรู้เรื่องโคนม ส่วนรัฐบาลไทยมีหน้าที่รับผิดชอบด้านสถานที่ ตลอดจนสิ่งก่อสร้างต่างๆ ในการทำฟาร์มเลี้ยงโคนม และต่อมาหน่วยงานดังกล่าวก็กลายมาเป็นองค์การส่งเสริมกิจการเลี้ยง โคนมแห่งประเทศไทย (อ.ส.ค.) ปัจจุบันมีฐานะเป็นรัฐวิสาหกิจ สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีหน้าที่ รับผิดชอบการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมและตลาดนํ้านม นอกจากนี้รัฐบาลยังได้ให้ความสำคัญต่ออาชีพการเลี้ยงโคนม โดยบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) กำหนดเป้าหมายการผลิตนํ้านมให้ได้ 33,000 ตันต่อปีหรือประมาณวันละ 90 ตัน แต่ปรากฏว่านํ้านมที่ผลิตได้มีปริมาณเฉลี่ยวันละ 75 ตัน ซึ่งยัง ต่ำกว่าเป้าหมายวันละ 15 ตันในปี พ.ศ. 2528

เป้าหมายตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 ต้องผลิตน้ำมันให้ได้ปีละ 55,000 ตัน (อติชาติ สามนกร, 2535)

พ.ศ. 2530 จำนวนฟาร์มโคนมในประเทศไทยมี 6,617 ฟาร์ม มีแม่โคนมทั้งสิ้น 32,803 ตัว เฉลี่ยฟาร์มละประมาณ 5 ตัว ผลิตนมรวมทั้งปีเท่ากับ 78,673 ตัน

สภาวะการณ์ปัจจุบันความต้องการบริโภคนมสดและนมแปรรูปมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้น ทำให้น้ำมันดิบผลิตได้ไม่เพียงพอกับความต้องการของโรงงาน ผลิตภัณฑ์นมจึงมีการนำเข้าผลิตภัณฑ์นมทุกปีในปี พ.ศ. 2535 มีการนำเข้านมและผลิตภัณฑ์นมทั้งหมด 114,013 ตัน มูลค่า 5,570 พันล้านบาท (จรัญ จันทลักษณ์, 2537)

พ.ศ. 2536 ประเทศไทยสามารถผลิตนมสดได้ถึงวันละ 900 ตัน หรือปีละเกือบ 340,000 ตัน นับเป็นความก้าวหน้าที่รวดเร็ว การเลี้ยงโคนมในประเทศเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย มีแม่โครีคนมเฉลี่ยรายละ 5-15 ตัวต่อครอบครัว มีรายได้น้อย เงินทุนจำกัด มีแรงงานในฟาร์มน้อย ไม่ค่อยมีโอกาสเรียนรู้วิชาการใหม่ ๆ มีพื้นที่ฟาร์มค่อนข้างจำกัด ขาดที่ดินปลูกหญ้าอาหารสัตว์ ทั้งยังมีปัญหาเรื่องต้นทุนสูงทำให้มีกำไรน้อย (จรัญ จันทลักษณ์, 2537)

พ.ศ. 2538 ประเทศไทยมีเกษตรกรที่ประกอบอาชีพการเลี้ยงโคนม 17,800 ราย มีโคนม 292,694 ตัว ผลิตน้ำมันดิบได้ 350,196 ตันต่อปี หรือวันละ 959.44 ตัน (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, กองวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร, 2539) ความต้องการน้ำมันดิบในประเทศวันละ 3,000 ตัน ดังนั้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (2535-2539) เพิ่มกำลังการผลิตนมในประเทศให้ได้ประมาณ 475,000 ตัน หรือ 1,300 ตันต่อวัน ในปี พ.ศ. 2540 (กรมปศุสัตว์, กองส่งเสริมการปศุสัตว์, 2538)

โครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมในจังหวัดพัทลุง เป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากกรมปศุสัตว์ โครงการนี้มีระยะดำเนินโครงการ 5 ปี ทำให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมได้เพิ่มมากขึ้น ตามโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมจังหวัดพัทลุง ปี พ.ศ. 2528 กำหนดให้ราษฎรเลี้ยงโคนมประมาณ 300 ครัวเรือน (ปรีชา เมียนเพชร, 2532)

อาชีพเดิมของเกษตรกรในจังหวัดพัทลุงคือทำการเกษตร โดยมีพื้นที่ทำนามากที่สุด รองลงมาทำสวนยางพารา นอกจากนั้นปลูกไม้ผล เช่น ทุเรียน เงาะ มังคุด และมีการเลี้ยงสัตว์ เป็นอาชีพเสริม สัตว์เศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดพัทลุง ได้แก่ สุกร โค และ สัตว์ปีก การพัฒนาอาชีพเลี้ยงโคนมไปได้ช้า ปัญหาสำคัญก็คือการขาดความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีในด้านต่าง ๆ เช่น อาหารและการให้อาหาร การรีดนม และการป้องกันโรค เพราะเกษตรกรขาดความรู้ในด้านการเลี้ยงโคนม เนื่องจากการอบรมทางวิชาการการเลี้ยงโคนมยังไม่แพร่หลาย โดยทั่วไป และยังไม่อยู่ในระดับที่ดีนัก การขาดแคลนผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในด้านการเลี้ยงโคนมโดยเฉพาะผู้ที่เริ่มกิจการเลี้ยงใหม่ๆ นอกจากนี้เกษตรกรเลี้ยงโคนมตามเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้ ๆ กัน โดยที่เกษตรกรมิได้คำนึงถึงสภาพทางเศรษฐกิจ ความรู้ และความเข้าใจที่ถูกต้องในการเลี้ยงโคนม เกษตรกรที่เลี้ยงโคนมในจังหวัดพัทลุงมีจำนวนทั้งสิ้น 114 ราย ใน 9 อำเภอ กับ 1 กิ่งอำเภอ ดังรายละเอียดในตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 จำนวนเกษตรกรที่เลี้ยงโคนมในจังหวัดพัทลุง

อำเภอ	จำนวนราย
เมือง	63
เขาชัยสน	19
ควนขนุน	12
ป่าพะยอม	11
ป่าบอน	1
ตะโหมด	1
ปากพะยูน	1
บางแก้ว	2
กงหรา	2
กิ่งอำเภอศรีนครินทร์	2

ปัญหาที่นำไปสู่การวิจัย (research question) มีดังนี้

1. ผู้นำทางความคิด (opinion leader) ในแต่ละสถานการณ์ ได้แก่ (1) ผู้นำในการยอมรับวิธีปฏิบัติในการเลี้ยงโคนม (adoption of recommended practices) และ (2) ผู้นำที่ได้รับการยอมรับทางสังคมจากกลุ่มอ้างอิง (reference group) โดยวิธีการสังคมมิติ (sociometry) เป็นบุคคลกลุ่มเดียวกันหรือไม่?
2. ผู้นำทั้งสองวิธีการมีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับที่สูงกว่าเกษตรกรที่ไม่ใช่ผู้นำ (follower) หรือไม่?
3. ผู้นำที่ได้รับการยอมรับทางสังคมไม่ว่าจะด้วยวิธีการของกลุ่มอ้างอิง มีการยอมรับวิธีปฏิบัติต่างๆ ในการเลี้ยงโคนมในระดับที่สูงกว่าเกษตรกรที่ไม่ใช่ผู้นำหรือไม่?
4. ผู้นำทั้งสองวิธีการมีการติดต่อสื่อสารระหว่างเกษตรกรด้วยกันในระดับที่สูงกว่าเกษตรกรที่ไม่ใช่ผู้นำหรือไม่?

การศึกษาในเรื่องนี้จะเป็นแนวทางในการพัฒนางานส่งเสริมการเลี้ยงโคนมต่อไป โดยการใช้ผู้นำให้เป็นประโยชน์ในการช่วงการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ ขณะที่เจ้าหน้าที่ของรัฐยังมีน้อย ไม่เพียงพอต่อการส่งเสริมเผยแพร่ความรู้ทางการให้กับเกษตรกร และการวิจัยนี้จะนำไปสู่การตอบปัญหาข้างต้น

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ดังนี้

1. ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม
2. วิธีการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม
3. ความเป็นผู้นำทางความคิดในการเลี้ยงโคนมโดยวิธีการสังคมมิติ และเครือข่ายทางสังคมการติดต่อสื่อสารระหว่างเกษตรกร
4. เปรียบเทียบความแตกต่างของสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม และการติดต่อสื่อสารของเกษตรกรผู้นำทางความคิดและผู้นำการยอมรับนวัตกรรมกับเกษตรกรทั่วไป (follower)

1.3 ประโยชน์คาดว่าจะได้รับ

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงสังคมศาสตร์ โดยอาศัยความรู้ทางทฤษฎีมาปรับใช้ในการศึกษาว่าปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจะสอดคล้องต้องกันหรือไม่ หากมี ก็สามารถนำเอาผลที่ได้ไปใช้ประยุกต์ในการพัฒนากลุ่มเกษตรกรได้ในโอกาสต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการใช้ผู้นำในการเผยแพร่และส่งเสริมความรู้ทางการเกษตร ความรู้ที่ได้จากการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมและการพัฒนาการจัดตั้งกลุ่มให้มีความก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น